

Heli
Laaksonen
Valos!

Runollisia
esitelmiä

Helsingissä
Kustannusosakeyhtiö
Otava

Tekstin- ja tiedonlouhinta kielletty.
Text and data mining prohibited.

Sisälmykset:

Me.....	7	Munia.....	96	Rapakivi.....	175
Vesi.....	8	Nuokku.....	102	Punainen kivi.....	177
Sydän.....	11	Pilvi.....	104	Alppivuokko.....	178
Pelargoni.....	14	Vesipähkinä.....	106	Raakku.....	180
Saintpaulia.....	16	Pellava.....	108	Jättisukeltaja.....	183
Ruusu.....	18	Herne.....	112	Meriharakka.....	185
Apila.....	23	Härkäpapu.....	114	Merirokko.....	187
Lupiini.....	25	Niittyjuola.....	118	Kampela.....	190
Nurmikko.....	27	Kaali.....	119	Korvameduusa.....	192
Akvaario.....	29	Kaura.....	121	Sinipingviini.....	195
Hevoskastanja.....	32	Kumina.....	124	Albatrossi.....	197
Paju.....	35	Kurkku.....	126	Rentukka.....	199
Terjoensalava.....	37	Tilli ja persilja.....	128	Syy&seuraus.....	201
Eebenpuu.....	39	Kirva.....	130	Muuttohaukka.....	204
Sipuli.....	41	Pihaharsokorento.....	133	Kimalainen.....	206
Mansikka.....	43	Punajuuri.....	135	Pietaryrtti.....	211
Fasaani.....	46	Raparperi.....	137	Mimikry.....	212
Kiiltomato.....	48	Hina.....	139	Ruiskaunokki.....	215
Kotilo.....	49	Naisten päivät.....	140	Poimulehti.....	217
Varpuspöllö.....	54	Miesten vuoro.....	141	Pärskäjuuri.....	219
Oksennuspallo.....	57	Urso.....	142	Sinirinta.....	221
Peippo.....	60	Yhdeksänvyövyötiäinen		Naali eli napakettu.....	223
Naakka.....	62	ja 9 muuta.....	143	Tunturisopuli.....	227
Murmuraatio.....	64	Metsätähti.....	145	Talvi.....	230
Kirahvi.....	66	Hippiäinen.....	147	Kesä.....	235
Laiskiainen.....	69	Hömötiäinen.....	149	Silmä.....	238
Leopardi.....	72	Limasiemi.....	151	Kehräjä.....	243
Oliivi.....	75	Pallopääraikasammal.....	154	Yövilkka.....	245
Helium.....	78	Piruntatti.....	157	Dolfini.....	247
Fytotelma.....	80	Supikoira.....	159	Valo.....	248
Niitty.....	82	Villisika.....	161		
Loinen.....	83	Nomala.....	163	<i>Aakkostettu</i>	
Loisenloinen.....	87	Isohirvenjäkäle.....	167	<i>bakemisto.....</i>	253
Puoliloinen.....	88	Kanerva.....	170	<i>Lähteillä.....</i>	257
Toinen puoliloinen.....	91	Kangaskiuru.....	171		
Toinen.....	94	Kerrostorvijäkäle.....	173		

Copyright © Heli Laaksonen ja Kustannusosakeyhtiö Otava, 2026

Kuvitus: Heli Laaksonen

Ulkoasu: Piia Aho, Mirella Mäkilä ja Katri Niinikangas

Kustannusosakeyhtiö Otava

Uudenmaankatu 10, 00120 Helsinki

tuoteturvallisuus@otava.fi

Tekstin- ja tiedonlouhinta kielletty.

ISBN 978-951-1-52828-9

OTAVA
KIRJAPAINO

Keuruu 2026

Me .

Me linnunratalaiset.

Me maapallon väki.

Me ihmiset.

Me eurooppalaiset.

Me pohjoinen kansa.

Me suomalaiset.

Me on tuon tuostakin

milloin mitäkin.

Me luonnonystävät.

Me lukutaitoiset.

Me, jotka emme ole niveljalkaiset.

Me, jotka olemme nivelvaivaiset.

Koskaan kuitenkaan

me ei ole yhtä kuin minä.

Me on suurempi kuin.

Vesi.

Ihminen ja maapallo ovat veljiä keskenään:
molemmilla kutakuinkin kainaloihin saakka vettä.
Ihmisellä tilavuudestaan,
pallolla pinta-alastaan.

Veressämme,
soluväleissämme,
solujen sisällä,
merissä, kivissä, kasveissa
divetymonoksidia,
vedyn palamistuotetta,
joka kiertää,
kierrättää,
vie,
pitää yllä.

Vesi. Veden. Vettä.
Kaasuna. Nesteenä. Kiinteänä.

Mistä vesi meihin tuli?
Hyviä teorioita on,
mutta silminnäkijä- ja valvontakameratiedot puuttuvat.
Tänne se jotenkin präiskähti
miljardeja almanakkoja sitten
aurinkotuulten ja komeettojen törmäyksissä.

Aurinkoa sataa yhä joka hetki,
mutta vettä ei tule maapallolle lisää.

Jos suljettuun kiertoon joku harva tippa eksyy
avaruuden putoilevista meteoriiteista,
saman verran karkaa vetyatomeja avaruuteen.
Niin vähän että sitä ei lasketa.

Sama vesi haihtuu, tiivistyy, sataa alas,
haihtuu, tiivistyy, sataa taas
– kyllä te tiedätte.
Vesi on maailmankansalainen vailla vertaa:
käynyt joka maassa,
joka ainoassa ajassa,
ojassa,
pojassa.

Veden kanssa saa aina olla
vatupassi keskellä suuta:
vähyys on ongelma,
ylettömyys on toinen.

Veden puute:
jano,
nestehukka,
pyykkivuori,
peltoon korventuneet oraat,
kalat kuivalla maalla,
kalastajatroolari aavikolla,
pohjastaan kiinni jäänyt jokiristeilijä.

Liika vesi:
 laimea mehu,
 kusi sukassa,
 putkirikko,
 ahtojäiden rikkoma silta,
 soutuveneessä äyskivä äyskäröivä eno,
 tilasto juhannuksena hukkuneista,
 merihätä,
 tuhotulva,
 vedenpaisumus.

Kumpaa luvassa ensi kesänä? Jaa-a!
 Ilmastonmuutos on vähentänyt ennustettavuutta.

Veden paineen
 hurmaava voima:
 solujännitys,
 höyrykone,
 koko kaupungin juottava torni,
 vapautettu voimalan pato.

Pohjavesivarastoissa ja jäätiköissä
 vesi tallella kuin kivikellareissa.

Suolaista vettä riittää,
 sitä on 97 % kaikesta vedestä.
 Ahkerat, halutut, alati uhatut,
 kuin 3 pientä porsasta,
 ovat ne makean veden varannot,
 jotka meidät elolliset pitävät elossa.

Sydän.

Takoo!

Vaikka se miten takoo,
sydän,
häkkilintu sisälläsi,
kylkiluittesi vartioimana,
älä avaa,
älä päästä karkaamaan.

Sydämellä on yksi tehtävä:

pitää veri liikkeessä.

Vie mennessäs
nämä hapet kehoon kaikkialle,
tuo tullessas tyhjä kori täytettäväks.

Lisätäänkö selvyiden vuoksi tässä kohtaa,
että ilman happea ei oikein mistään tule mitään?
Happi polttaa ravintoaineet soluille energiaksi,
uusii soluja ja hoitaa aineenvaihduntaa.

Jokunen harva eläinkunnasta pärjäälee ilman sydäntä.
Henkäyksen ohuilla kuten heisimadoilla
happi siirtyy ympäristöstä suoraan soluihin.
Ruskomerietanalla selän nypylät nytkivät
saaden hapen kiertämään elimistössä.

On monta tapaa olla sydämellinen.
Sydän se on hämähäkilläkin.
Takaosan ruumiinontelossa tamppaa
pitkulainen pikku putkisydän.

Ihmisen ja muiden kehittyneiden (!?) lajien
 sydän on nelihuoneinen.
 Kaksi eteistä ja kaksi kammiota,
 ei keittiötä eikä kylppäriä.
 Läppiä on neljä,
 läpänheittäjillä enemmän.

Naisen sydän lyö miehen sydäntä nopeammin
 ja hän elää tavallisimmin pidemmän elämän.
 Elinajanodotteen mukaisessa suomalaisessa naisessa
 sydän ehtii sykähtää 85 vuoden aikana
 30 miljardia kertaa
 (puolisoiden myöhäisten kotiintulojen
 ja nuorison näsäviisastelujen aiheuttamia
 lisälyöntejä ei ole tässä huomioitu).

Tunne-elämä ei asu sydämessä,
 mutta sydän takoo tunteiden tahtiin.

Takoo!

Takotsubo

on japanilainen mustekalapyydyys,
 pullistuneen sydämen näköinen ruukku.
 Se lasketaan narun varassa pohjaan odottamaan,
 että mustekala ryömii satimeen
 luullen löytäneensä vuosisadan piilon.

Takotsubo-ruukun muodosta
 on saanut nimensä sairaus,
 takotsubo-kardiomyopatia.
 Taudin suomalainen lempinimi
Särkyneen sydämen syndrooma
 kelpaisi lääkäriromaanin mainoslauseeksi,

mutta on oikea oireyhtymä.

Siinä sympaattinen hermosto

pärähtää täyteen käyntiin äkkiarvaamatta

kauhean surun, korkean riemun tai jännityksen vuoksi,

niin että ihmisen sydämen vasen kammio laajentuu,

henki salpautuu ja taju lähtee.

Taudista ja rakkaudesta voi toipua

ja toivutaankin.

Pelargoni.

Tammikuu.

Helmikuu.

Pelakuu!

On aika tuoda viileässä kellarissa
talvehtineet pelargoniruukut maalisvaloon.

Aurinkoisessa paikassa,
maltillisesti kasteltuna, miedosti lannoitettuna,
kuihtuneet kukinnot nätisti nypittynä
pelargoni kukkii läpi suven.

Elokuussa voi leikata irti pistokkaan,
ne lähtevät joutuisasti kasvamaan.

Pelakuu,

pelapuu,

pielikki,

pelarguunia,

Se on *pelargoni*!

Ilman loppu-*a*:ta.

Mummon akkunalla on pelargonia,
mutta *a* on siinä siksi, että Kari Kuuvan
piti taivuttaa kukka tangon rytmiin.

Pelakuu,

palmupuu,

Kapmaa.

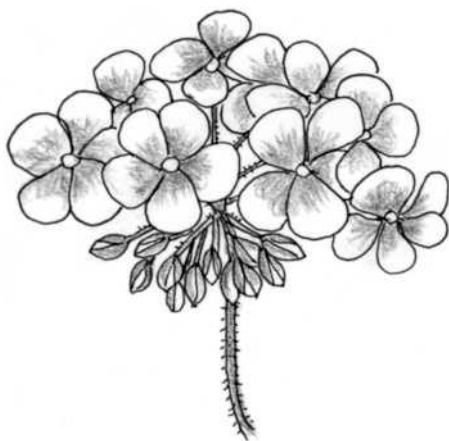
Pelargonin kotiseuduilla Etelä-Afrikan vuorilla
tunnetaan vahvatuoksuisen kasvin voima.

Monilla pelargoneilla on korkea tanniinipitoisuus.

Niistä on saatu hyviä parkkiaineita nahan käsittelyyn.
 Sikäläiset ovat antaneet vauvoilleen
 myös puhdistavia pelakuukylpyjä.

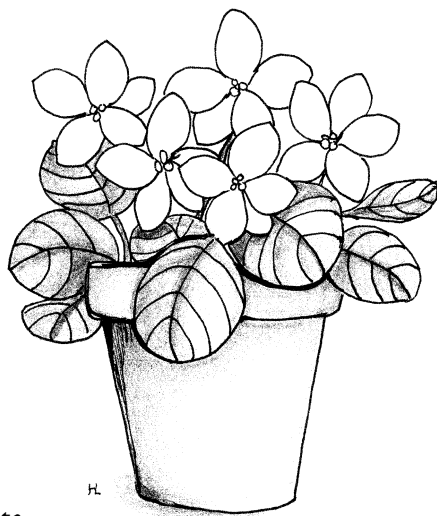
Pelakuu,
 uusikuu,
 täysikuu.

Lukulampun alla hyvä kirja.
 Kun Nils Holgersson lensi hanhen selässä
 Värmlannin ylitse,
 kirjoittajansa Selma Lagerlöfin kotitilusten yllä
 Mårbackassa,
 hän saattoi erottaa ikkunalaudoilla
 mitä sööteimpiä perinnepelakuita ruukuissaan.
 Ruotsalaiset jumaloivat niin kovasti
 tätä hennon kissananturanpinkkiä 'Mårbackaa',
 että se voisi olla heidän kansalliskukkansa,
 ellei kissankello olisi ehättänyt edelle.

Pelargonium ssp.

Saintpaulia.

Mummomaisista kukista
 kaikkein mummomaisin:
 paavalinkukka,
Saintpaulia,
 santtu.

Nuuka mummo vie santpaulian
 toukokuiselle Pasille nimipäivälahjaksi,
 eikä maks mitää.
 Mummo on jo talvella
 nipsaissut emokasvista lehden
 ja tökännyt sen kosteaan multaan juurtumaan,
 kasvamaan ehoksi tytärkasviksi
 muutamassa kuussa.

Tummaa, pörhöisiä, meheviä lehtiä,
 samettisia kukintoja lyhykäisen varren päässä,
 auliita pysymään hengissä.

Kaupoissa kukat myydään väreinä:
 lilaa – tummaa ja vaaleaa – fuksiaa, valkeaa.

Joskus mainitaan lajikkeitakin, hienoja:

'Milky Way' – Linnunrata.

'Pixie Blue' – Keiju Sininen.

'Emerald Ball' – Smaragditanssiaiset.

Akkunalaudalla saintpaulia.

Huomaa sen katseen suunta.

Keskuslämmitetystä olohuoneesta

pohjoisen viluvalosta

se tähyää etelään,

merten taa,

päiväntasaajan helotukseen,

vehmaille vuorille.

African violet

– afrikanorvokki –

kaipaa kotiin Keniaan.

Pitäisi päästä käymään,

niin kauan kuin siskot siellä ovat vielä elossa.

Apeaa saintpauliaa

voi virkistää juttelemalla sille.

Kuuntele myös, älä puhu vain itsestäsi.

Kysele kotomaastaan,

pyydä kertomaan jotain jännää.

Ensin kukkaa kainostuttaa.

Sitten se aloittaa:

Keniassa on vasemmanpuoleinen liikenne.

Savannisininärhessä on kaikki värit.

Pasi on swahiliksi silitysrauta.

R u u s u .

Nuuh!

Nenän ulottuviin leijailevien
kemiallisten yhdisteiden molekyylit
herättävät hajun tajun.

Hermosolut nenäontelon hajuepiteelissä
ovat kuin lentokenttä.
Niillä on suora yhteys
sekä hengitysilmaan (ulkomaat)
että keskushermostoon (kotimaa),
kauttakulkupaikkana hajukäämi
(passit, kiitos).

Haisti on kehittynyt eloonjäämistaidoksi.
Vastakypsyneet hedelmät,
myrkyn löyhkät,
mädän lihan lemut,
palaneen käryt ja
vieraat parfyymit
pitää huomata ja tunnistaa.

Vaikka hajuaisti on nykyihmisellä
muuta aisteja väheksytympi
ja enämpi eläimellinen
(kuka haluaa tulla tunnistetuksi hajustaan?),
hajuaistimuksilla on väkevä sidos
aivojen limbiseen järjestelmään
ja siten muistoihin ja tunteisiin.

Kuinka nopeasti tuo mieleen tarhapäivän
rappukäytävässä leuhahtava kaalilaatikon haju!

Ei ole ihminen huono haistaja,
vaikka jää kauas jälkeen hyvistä
ja parhaasta – afrikannorsusta.
Mikäs norsun nuuhkiessa
kaksimetrillä kärsällään,
ihminen saa pärjätä
ruusunnupunkokoisella nenullaan.
Kärsättömälläkin voi olla käryä.
Riikinkukkokehrääjäperhoskoiras
(voi luaja näit yhryssanoi!)
haistaa sulkamaisilla tuntosarvillaan
naaraan feromoniviestit kilometrin päästä.

Haju ja maku
ovat toisiinsa kietoutuneita kemiallisia aisteja.
Osa makuaistimuksista saa ryytiä
hajuepiteeliin kulkeutuneista lemuista.
Ihminen aistii 5 perusmakua:
makea, suolainen, hapan, karvas ja umami.
Perushajuja ei luokitella,
eikä niillä ole omia nimiään.
Eikö?

Onhan yksi,
englannin
petrichor!
Se on sateen jälkeinen vahva tuoksu,
kreikan *pétra* (kivi) ja *īkhōr* (jumalten veri).
Kuivan kauden päätteeksi
taivaalliset pisarat sihahtelevat
kuuman kallion pintaan,
maa höyryää.

Petrichoria jäljitellen on keksitty biblichor,
vanhojen kirjojen sivistynyt tuoksu.

Ja entä kun suomen kielessä
tunnetaan ulo:
ulkoilmasta
koiraan, hiuksiin, pihavaraston haalareihin,
maalaistalon lämmittämättömään kesäsaliin
tarttuva jäljittelemätön kalsean ja raikkaan lemu?
Toik sää tämän toppataki aitast? Se haise iha ulolt!

Nuuh!

Mitä ellei haistaisikaan?

Nokkaparan vauriot,
tulehdukset tai neurologiset sairaudet
voivat saada kokemaan valehajuja
(mist toi tupakin krääsä taas tule?)
tai kokonaan riuduttaa hajuaistin.

Sitä voi kuntouttaa kotona!
Kokeillaan lääkrilehden neuvoin!

Hajuharjoittelun ensimmäiset 3 kuukautta:
Hanki ruusua, eukalyptusta, sitruunaa ja neilikkaa.
Aamulla ensitöiksesi, ehtoolla viimeiseksi
haistele ruusua 10 sekuntia, pidä 10 sekunnin tauko,
haistele eukalyptusta 10 sekuntia, pidä 10 sekunnin tauko,
haistele sitruunaa 10 sekuntia, pidä 10 sekunnin tauko,
haistele neilikkaa 10 sekuntia, pidä 10 sekunnin tauko.
Toista sama kertaalleen.

Seuraavat puoli vuotta:
 Valitse neljä uutta tuoksua,
 mielesi mukaiset, vaikkapa:
 puhdas pyykki, kanankakkarae, tervanaru, minttutee.
 Hajuvalmennalla nääsi näillä edelliseen tapaan
 joka ikinen aamu ja ehto.

Tunnollisesti harjoitellen hajuaisti voi elpyä.

Kun vihdoinkin haistat taas ruusun,
 puhutaan ruususta.
 Ruusu!

Kesävihanta, piikkinen,
 yksikotinen, ei lainkaan yksitotinen,
 näyttävä kukkien kukka,
 kehittynyt evoluutiossa tuoksumaan,
 että saisi pölyttäjät kiinnostumaan.

Kauneuden, rakkauden, himon vertauskuva
 kautta antiikin historian.
 Afroditen ruusuiset lemmenseikkailut,
 Dionysoksen ruusuvuoteet,
 ruusun terälehdillä siroteltujen tanssisalien lattiat!

Ruusu-nimen saa itselleen,
 jos on huomattava ja hitusenkin kukkamainen.
 Alppiruusu – kanervakasvi.
 Jouluruusu – leinikkikasvi.
 Kiinanruusu – malvakasvi.
 Edes mustanmerenruusu ei ole ruusu
 (muttei tule tasapuolisuuden vuoksi Mustaltamereltäkään).

Rakkaalla lehmällä on yksi nimi: Ruusu, truit-truit-truiii!
 Seinäruusu – se nätti, joka ei pääse tanssimaan.
 Sikaruusu – bakteerin aiheuttama ihonalaisen kudoksen infektiio.

Rosa! Rosa! Misä sää itte olet?

Tääl!

Nuuh!

Kurttulehtiruusu – tavattaessa kiinni otettava vieraslaji,
 vaikka on ruusuista ruusuntuoksuisin.

Metsäruusu – pohjatuoksussaan myös anista ja apilaa.

Karjalanruusu – kielo tuoksuu napapiirille saakka.

Tornionlaaksonruusu – bukeessa suopursua, pihkaa ja tuulta.

Juhannusruusu

hyväilee yhtä lailla

muorin mökin kuin mamsellin kartanon seinustoja,

Juhan päivän tienoilla jo kukkinut

kauluspaidankainalonvalkoinen,

toisella tavalla tuoksuvainen klassikko.

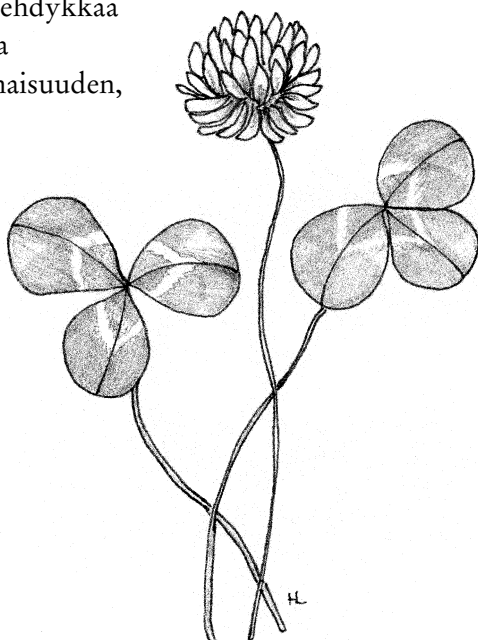
Rosa spinosissima 'Plena'.

Apila.

Apila on kohtaamispaikka.

Ylimmässä kerroksessa,
pallomaisessa kukinnossa
mehiläisen imukärsä kohtaa
vappupillimäisen kukan mesivaraston.
Yli 2 miljoonaa tapaamista apilankukassa
tuottaa 1 kilon hunajaa.

Apilan keskivaiheilla
kolme sydämenmuotoista lehdykkää
liittyvät yhteen kärjistään ja
muodostavat pyhän kolminaisuuden,
myyttisen ristikuvion
kirkonpäädyissä,
rautaporteissa,
pelikorteissa.

Trifolium repens.

Lehtisilmun kasvuhäiriö on kuin
apilan laskuvirhe,
neliapilan pyhä neljinäisyys.

Maan tasalla
apilan versoon yhtyy lampaan pieni
tai lehmän suuri turpa.
Tärkeimpiä rehukasveja maailmassa.

Kellarikerroksessa, juuristossa,
työskentelevät nystermät.
Apila osaa maanitella juurisoluihinsa maaperän bakteerit,
joilla on kyky pelkistää ilmakehän typpi
ravinteeksi soveltuvaan muotoon.
Juurinystermissä
siirtyvät vaihtarina kasveilta bakteereille
hiilihydraatit, joita ne tarvitsevat energiakseen.

Ja mitä tapahtuukaan
apilan, auringon, sateen ja ilman treffeillä?
Suuri yhtyminen!
Yhteytys! Fotosynteesi!
Se maailman 8. ihme!

Lupiini.

Lupiini on kaunis kukka!
On! Aivan kuten
Putiini on lupsakka vanhus!

Lupiini rehevöittää kasvupaikkansa,
varjostaa viereisensä,
sientää kuin pahin kani,
ei anna mettä kenellekään.
Juurakko on lohikäärmemäisen monipäinen.

Lupiinin siitepölyn lupaniini on monille myrkyllistä.
Allelopaattiset kemikaalit näivettävät naapurikasvit.

Voimaa voi myös ihailla,
mutta kun se sortaa alleen
ketoneilikan,
keltamataran,
käenkukan,
kissankäpälän,
-kellon,
kurjenpolven,
ja vie kimalaiselta potenssin,
voi syystä kysyä,
eikö muiden kauneudelle ole sijaa?

Lupinus polyphyllus.

Lupiinia eli tarkemmin komealupiinia
 on aikanaan varta vasten yritetty saada kasvamaan,
 kuten jättipalsamia ja -putkeakin,
 iloittu niiden menestyksestä.
 Menneinä aikoina on tehty muitakin virheitä.
 Erheet voi korjata.
 Lupiinin voi torpata.

Moni asia olisi paremmin,
 jos teiden varsille karannut komealupiini
 tajuaisi olla edes rehuksi jalostettu sinilupiini
 (maailmaa auttaisi myös tiettyjen
 diktatuurien havahtuminen yöstä).

Sinilupiini olisi yksivuotinen,
 myrkytön,
 matalampi,
 makeampi,
 ihmisille ja eläimille maistuva,
 maailmalla yleisesti viljelty.
 Varsista saisi viherlannoitesilppua.
 Siementen valkuaisainepitoisuus olisi huima.

Olisi se sinilupiini aika nättikin.

(Mitäs sinilupiini itse tähän kosintaan...?
 Kysyisi, millaiset olot meillä.
 No, huomenlahjana
 lyhyt kasvukausi,
 hyytävät säät,
 köyhä maaperä.
 Tuletko vaimokseni?)

Nurmikko.

Kun
 kiurunkannus,
 kevätesikko,
 rönsyleinikki,
 maahumala,
 kamomillasaunio,
 ahosuikerosammal
 tovereineen
 saatiin voitetuksi
 voikukkaraudoin,
 kaivurein ja haroin,
 torjunta-ainein,
 maahantuojan ohjein,
 kylvettiin tilalle sertifioitua siementä
 englanninraiheinää, puistonataa, nurmirölliä.

Kasteltiin, lannoitettiin, kalkittiin, ilmattiin koko kesä!
 Rajattiin tontti reunusmuovilla ja sileillä kivillä.
 Liekinheitin tepsä saumoista rehottaviin joutokasveihin,
 muurahaissirote hankittiin valmiiksi varastoon,
 kampanjatarjouksessa oli sammalenrepijä, siistiä!

Ohjelmoitiin leikkurirobotti,
 lempinimeltään Roti,
 ryömimään reviiiriään
 kolkasta kolkkaan yö yön jälkeen,